

LITERATUURSIGNALEMENT

EUROPESE ADEL 1994

I. ALGEMEEN

Malcolm Barber, *The new knighthood: a history of the Order of the Temple*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994.

John Beckett, *The rise and fall of the Grenvilles, Dukes of Buckingham and Chandos, 1710 to 1921*, Manchester: Manchester U.P., 1994.

Guy Chaussinand-Nogaret ed., *Histoire des élites en France du XVIIe au XXe siècle: L'honneur, le mérite, l'argent*, Parijs: Hachette-Pluriel, 1994.

T.M. Devine ed., *Scottish elites: proceedings of the Scottish historical studies seminar, University of Strathclyde, 1991-1992*, Edinburgh: John Donald, 1994.

Pierre-Marie Dioudonnat, *Dictionnaire de la fausse noblesse et de la noblesse d'apparence I*, herz. editie; Parijs: Sédopols, 1994.

Anton Ervynck ed., *De 'Burcht' te Londerzeel: bewoningsgeschiedenis van een motte en een bakstenen kasteel*, Zellik: Instituut voor het archeologisch patrimonium, 1994.

John Habakuk, *Marriage, debt, and the estates system. English landownership, 1650-1950*, New York: Oxford U.P., 1994.

Eric Mension-Rigau, *Aristocrats et grands bourgeois. Éducation, traditions, valeurs*, Parijs: Le Seuil, 1994.

Venetia Murray, *Castle Howard. The life and times of a stately home*, Londen: Viking, 1994.

Michel Nassiet, 'Parenté, temps et analyse démographique dans les noblesses à la fin du Moyen Age et l'époque moderne' in: *Le temps et la démographie, Chaire Quételet*, Leuven: Institut de démographie, 1994, 143-154.

C. Oestmann, *Lordship and community. The Lestrangle family and the village of Hunstanton*, Woodbridge: Boydell and Brewer, 1994.

Hartmut Rüss, *Herren und Diener: die soziale und politische Mentalität des russischen Adels, 9.-17. Jahrhundert*, Keulen: Böhlau, 1994.

Liselotte E. Saurma-Jeltsch ed., *Karl der Grosse als vielberufener Vorfahr. Sein Bild in der Kunst der Fürsten, Kirchen und Städte*, Sigmaringen: Thorbecke, 1994.

H.J.A. Sire, *The knights of Malta*, New Haven/Londen: Yale U.P., 1994.

Ulrich Schütte, *Das Schloss als Wehranlage: befestigte Schlossbauten der frühen Neuzeit im alten Reich*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1994.

Señorío y feudalismo en la Península Ibérica (siglos XII-XIX), Zaragoza, 1994.

II. MIDDELEEUWEN

Bernard Andenmatten, 'La Maison de Savoie et l'aristocratie vaudoise au XIIIe siècle: les limites d'une expansion', *Savoie et Région alpine*, Parijs: Editions du C.T.H.S., 1994.

A. Arriaza, 'Le statut nobiliaire adapté à la bourgeoisie: mobilité des statuts en Castille à la fin du Moyen Age (I)', *Le Moyen Age* 100 (1994) 413-438.

M.A. Atkin, 'Land use and management in the upland demesne of the De Lacy estate of Blackburnshire, c. 1300', *Agricultural History Review* 42/1 (1994) 1-19.

Andrew Ayton, *Knights and warhorses: military service and the English aristocracy under Edward III*, Woodbridge: Boydell Press.

Dominique Barthélemy, 'Qu'est-ce que la chevalerie en France aux Xe et XIe siècles?', *Revue Historique* 290 (1994) 15-74.

Jane W. Black, 'Natura feudi haec est: lawyers and feudatories in the Duchy of Milan', *English Historical Review* 109 (1994) 1150-1173.

S.D.B. Brown, 'Leavetaking: lordship and mobility in England and Normandy in the twelfth century', *History* 79 (1994) 199-215.

Marie-Thérèse Caron, *Noblesse et pouvoir royal en France XIIIe-XVIe siècle: De Saint-Louis à François I*, Parijs: A. Colin, 1994.

Guido Castelnuovo, *Seigneurs et lignages dans le Pays de Vaud. Du royaume de Bourgogne à l'arrivée des Savoies*, Lausanne: Fondation Humbert II et Marie José de Savoie/Université de Lausanne, 1994.

Christine Carpenter, 'Gentry and community in medieval England', *Journal of British Studies* 33/4 (1994) 340-380.

Elisabeth Chalmin-Sirot, 'Résidences seigneuriales fortifiées dans l'ancien comté de Genève: résultats de travaux préliminaires', *Savoie et Région alpine*, Parijs: Editions du C.T.H.S., 1994.

- Peter A. Clarke, *The English nobility under Edward the Confessor*, New York: Oxford U.P., 1994.
- B.M. Cron, 'The duke of Suffolk, the Angevin marriage, and the ceding of Maine, 1445', *Journal of Medieval History* 20 (1994) 77-99.
- Christopher Dette, 'Kinder und Jugendliche in der Adelsgesellschaft des frühen Mittelalters', *Archiv für Kulturgeschichte* 76/1 (1994) 1-34.
- Franz-Reiner Erkens, 'Militia und Ritterschaft. Reflexionen über die Entstehung des Rittertums', *Historische Zeitschrift* 258 (1994) 623-659.
- Rudolf Fahrner, *West-östliches Rittertum: das rittrliche Menschenbild in der Dichtung des europäischen Mittelalters und der islamischen Welt*, Graz: Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1994.
- J. Fleckenstein, 'Friedrich II. und das Rittertum', *Studi Medievali* 35/2 (1994) 503-516.
- Alan Forey, *Military orders and crusades*, Aldershot/Brookfield: Variorum, 1994.
- Marie-Claude Gerbet, *Les noblesses espagnoles au Moyen Age, XIe-XVe siècle*, Parijs, A. Colin, 1994.
- Yvonig Gicquel, *Jean II de Rohan (1452-1516) ou l'indépendance brisée de la Bretagne*, Breizh: Picollec, 1994.
- Rudolf Hiestand, 'Die Äbtissin Adelheid von Passau-Niedernburg und Kaiser Manuel I. Komnenos von Byzanz', *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* 102 (1994) 98-107.
- John Hudson, *Land, law, and lordship in Anglo-Norman England*, Oxford: Clarendon Press, 1994.
- J.W. Jessee, 'Robert d'Arbrissel: aristocratic patronage and the question of heresy', *Journal of Medieval History* 20 (1994) 221-235.
- Hugh Kennedy, *Crusader castles*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994.
- Margaret L. King, *The death of the child Valerio Marcelllo*, Chicago: University of Chicago Press, 1994.
- Werner-Dieter Klucke, *Die Aussenbeziehungen der Grafen von Jülich aus dem Hause Heimbach (1207-1361)*, dissertatie Bonn, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, 1994.
- J.R. Maddicot, *Simon de Montfort*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994.
- Hans E. Mayer, *Kings and lords in the latin kingdom of Jerusalem*, Aldershot/Brookfield: Variorum, 1994.
- Alexander Callander Murray, 'Immunity, nobility, and the Edict of Paris', *Speculum* 69/1 (1994) 18-39.
- Werner Paravicini, *Die ritterlich-höfische Kultur des Mittelalters*, München: Oldenbourg, 1994.
- Claude Petiet, *Des Chevaliers de Rhodes aux Chevaliers de Malte: Villiers de L'Isle-Adam*, Parijs: Editions France-Empire, 1994.
- G. Poull, *La maison souveraine et ducale de Bar*, Nancy: Presse Universitaire de Nancy, 1994.
- Andreas Ranft, *Adelsgesellschaften: Gruppenbildung und Genossenschaft im spätmittelalterlichen Reich*, Sigmaringen: Thorbecke, 1994.
- Susan Reynolds, *Fiefs and vassals. The medieval evidence reinterpreted*, Oxford: Oxford U.P., 1994.
- P. Rocolle, *Le temps des châteaux forts (Xe-XVe siècle)*, Parijs: Armand Collin, 1994.
- Roland Rölker, *Adel und Kommune in Modena. Herrschaft und Administration im 12. und 13. Jahrhundert*, Frankfurt am Main: Lang, 1994.
- S. Salmonowicz, 'La noblesse polonaise contre l'arbitraire du pouvoir royal. Les privilèges judiciaires de la noblesse polonaise au XVe siècle', *Revue Historique de Droit Francais et Etranger* 72/1 (1994) 21-30.
- Dieter Scheler, 'Rendite und Repräsentation. Der Adel als Landstand und landesherrlicher Gläubiger in Jülich und Berg im Spätmittelalter', *Rheinische Vierteljahrsblätter* 58 (1994) 121-132.
- Wilhelm Schlag en Marcel Thomas eds., *Das Jagdbuch des Mittelalters: Ms. fr. 616 der Bibliothèque Nationale in Paris*, Graz: Akademische Druck und Verlagsanstalt 1994.
- Keith P. Taylor, 'Beowulf 1259a: the inherent nobility of Grendel's mother', *English Language Notes* 31/3 (1994) 13-24.
- Roger Virgoe, 'Inheritance and litigation in the fifteenth century: the Buckenham disputes', *Journal of Legal History* 15/1 (1994) 23-40.
- Chris Wickham, *Land and power: studies in Italian and European social history 400-1200*, Londen: British School at Rome, 1994.

III. NIEUWE TIJD

- Dana Arnold ed., "Belov'd by Ev'ry Muse": Richard Boyle, 3rd Earl of Burlington & 4th Earl of Cork (1694-1753), Londen: Georgian Group, 1994.
- Armand Arriaza, 'Adam's noble children: an early modern theorist's concept of human nobility', *Journal of the History of Ideas* 55/3 (1994) 385-404.
- Anke Bethmann en Gerhard Dongowski, *Adolph Freiherr Knigge an der Schwelle zur Moderne. Ein Beitrag zur politischen Ideengeschichte der deutschen Spätaufklärung*, Hannover: Hahn, 1994.
- Laurent Bourquin, *Noblesse seconde et pouvoir en Champagne aux XVIe et XVIIe siècles*, Parijs: Publications de la Sorbonne, 1994.
- Francisco Marcos Burgos Esteban, *Los lazos del poder. Obligaciones y parentesco en una élite local castellana en los siglos XVI y XVII*, Valladolid: Secretariado de publicaciones de la Universidad de Valladolid, 1994.
- Jacques Carré, *Lord Burlington (1694-1753) le connaisseur, le mécène, l'architecte*, Clermont-Ferrand: Editions Adosa, 1994.
- James B. Collins, *Classes, Estates, and order in early modern Brittany*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994.
- Barry Cunliffe en Beverley Garratt, *Excavations at Portchester Castle V. Post Medieval 1609-1819*, Londen: Society of Antiquaries of London, 1994.
- Marie marquise du Deffand, *Lettres à Voltaire*, Chantal Thomas ed., Parijs: Rivages, 1994.
- Jean-Paul Desprar, *Les bâtards d'Henri IV: l'épopée des Vendôme, 1594-1727*, Parijs: Perrin, 1994.
- William Doyle, *Officers, nobles and revolutionaries: essays on eighteenth-century France*, Rio Grande, Ohio: Hambleton, 1994.
- J.-J. Fiechter, *Le baron Pierre-Victor de Besenval (1721-1791)*, Parijs: Delachaux et Niestlé, 1994.
- Alastair Fowler ed., *The country house poem. A cabinet of seventeenth-century estate poems and related items*, Edinburgh: Edinburgh U.P., 1994.
- Rebecca Gates-Coon, *The landed estates of the Esterházy princes. Hungary during the reforms of Maria Theresia and Joseph II*, Baltimore: Johns Hopkins U.P., 1994.
- Klaus Gonska, *Dat Huess zor Horst. Die Adelsfamilie von der Horst im Emscherbruch und ihre Erben im 16. und 17. Jahrhundert*, Marburg: Jonas Verlag, 1994.
- Paul E.J. Hammer, 'The uses of scholarship: The secretariat of Robert Devereux, Second Earl of Essex, c. 1585-1601', *English Historical Review* 109 (1994) 26-51.
- John Harris, *The Palladian revival: Lord Burlington, his villa and garden at Chiswick*, New Haven/Londen: Yale U.P., 1994.
- Felicity Heal en Clive Holmes, *The gentry in England and Wales, 1500-1700*, Houndmills/Basingstoke: Mac Millan, 1994.
- Robert M. Healey, 'Waiting for Deborah: John Knox and four ruling queens', *The Sixteenth Century Journal* 25 (1994) 371-386.
- Kristine Hecker, 'La figura del nobile nel teatro goldoniano: Contesto storico-poetologico, caratteristiche e ricezione' in: Giorgio Padoan ed., *Problemi di critica goldoniana*, Ravenna: Longo, 1994.
- Scott H. Hendrix, 'Loyalty, piety, or opportunism: German princes and the Reformation', *Journal of Interdisciplinary History*, 25/2 (1994) 211-224.
- Helen Hills, 'Iconography and ideology: aristocracy, immaculacy and virginity in seventeenth-century Palermo', *The Oxford Art Journal* 17/2 (1994) 16-31.
- Leon Jespersen, 'Otte Skeels rejseinstruks 1652. Adel, uddannelse og standsfunktion under adelsvaelden', *Historie* 2 (1994) 249-272.
- Bertrand Jestaz, *L'inventaire du palais et des propriétés farnèse à Rome en 1644*, Rome: École française de Rome, 1994.
- Clyve Jones, 'Whigs, Jacobites, and Charles Spencer, Third Earl of Sunderland', *English Historical Review* 109 (1994) 52-73.
- Andreas A.M. Kinneking, *Aristocracy, antiquity, and history: an essay on classicism in political thought*, dissertatie R.U. Leiden, 1994.
- Frank Kitson, *Prince Rupert. Portrait of a soldier*, Londen: Constable, 1994.
[N.B.]: betreft Ruprecht van de Palts (1619-1682).
- Mark Konnert, 'Provincial governors and their regimes during the French wars of religion: the duc de Guise and the city council of Châlons-sur-Marne', *The Sixteenth Century Journal* 25 (1994) 823-840.
- Michèle Lardy, *L'éducation des filles de la noblesse et de la gentry en Angleterre au XVIIe siècle*, Berne: Lang, 1994.

- Christine Lebeau, 'Le 'gouvernement des excellents et des meilleurs'. Aristocratie et pouvoir dans la Monarchie des Habsbourg, 1748-1790', *Revue de la Bibliotheque Nationale* 1994/1, 16-25.
- Berndt-Wilhelm Linnemeier, 'Stift Quernheim: Untersuchungen zum Alltagsleben eines Frauenkonvents an der Schwelle zur Reformation' in: *Westfälische Zeitschrift* 144 (1994) 21-88.
- Janusz Mallek, 'From the rebellion of the Prussian league to the autonomy of royal Prussia: the estates of Prussia and Poland in the years 1454-1526', *Parliaments, Estates & Representation* 14/1 (1994) 19-29.
- Raymond A. Mentzer jr., *Blood and belief: family survival and confessional identity among the provincial Huguenot nobility*, West Lafayette: Purdue U.P., 1994.
- H.C. Erik Midelfort, *Mad Princes of Renaissance Germany*, Charlottesville: U.P. of Virginia, 1994.
- Michel Le Moël, *La Grande Mademoiselle*, Parijs: Ed. de Fallois, 1994.
[N.B.]: betreft Anna Maria Louise de Bourbon (1627-1693), nicht van Lodewijk XIV.
- Claudia Opitz-Belakhal, *Militärreformen zwischen Bürokratisierung und Adelsreaktion: das französische Kriegsministerium und seine Reformen im Offizierskorps von 1760-1790*, Sigmaringen: Thorbecke, 1994.
- Wolfram Prinz, Ronald G. Kecks e.a. *Das französische Schloss der Renaissance: Form und Bedeutung der Architektur, ihre geschichtlichen und gesellschaftlichen Grundlagen*, 2e herz. druk, Berlijn: Mann, 1994.
- Nicolas Le Roux, 'The catholic nobility and political choice during the League, 1585-1594: the case of Claude de La Châtre', *French History* 8/1 (1994) 34-50.
- James Russell Major, *From Renaissance monarchy tot absolute monarchy: French kings, nobles and estates*, Baltimore: Johns Hopkins U.P., 1994.
- J.H.M. Salmon, 'Renaissance jurists and 'enlightened' magistrates: perspectives on feudalism in eighteenth-century France', *French History* 8 (1994) 387-402.
- Victor L. Stater, *Noble government: the Stuart lord lieutenancy and the transfiguration of English politics*, Athens: University of Georgia Press, 1994.
- Annette von Stieglitz, *Landesherr und Stände zwischen Konfrontation und Kooperation. Die Innenpolitik Herzog Johann Friedrichs im Fürstentum Calenberg 1665-1679*, Hannover: Hahn, 1994.
- Raymond Trousson, *Isabelle de Charrière: un destin de femme au XVIIIe siècle*, Parijs: Hachette, 1994.
- John D. Woodbridge, *Revolt in prerevolutionary France: the Prince de Conti's conspiracy against Louis XV, 1755-1757*, Baltimore: John Hopkins U.P., 1994.

IV. NIEUWSTE TIJD

Gordon K. Anderson, 'Old nobles and noblesse d'Empire, 1814-1830: in search of a conservative interest in post-revolutionary France', *French History* 8/2 (1994) 149-166.

Stefan Brakensiek, 'Adlige und bürgerliche Amtsträger in Staat und Gesellschaft. Das Beispiel Hessen-Kassel 1750-1866' in: Klaus Tenfelde en Hans-Ulrich Wehler eds., *Wege zur Geschichte des Bürgertums*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1994, 15-35.

David Cannadine, *Aspects of aristocracy: grandeur and decline in modern Britain*, New Haven: Yale U.P., 1994.

Elisabeth Fehrenbach, 'Adel und Bürgertum im deutschen Vormärz' in: *Historische Zeitschrift* 258/1 (1994) 1-28.

Elisabeth Fehrenbach ed., *Adel und Bürgertum in Deutschland 1770-1848*, München: R. Oldenbourg Verlag, 1994.

Alex Flügel, 'Sozialer Wandel und politische Reform in Sachsen. Rittergüter und Gutzbesitzer im Übergang von der Landeshoheit zum Konstitutionalismus 1763-1843' in: Klaus Tenfelde en Hans-Ulrich Wehler eds., *Wege zur Geschichte des Bürgertums*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1994, 36-56.

Jessica Gerard, *Country house life. Family and servants 1815-1914*, Oxford/Cambridge: Blackwell, 1994.

Andreas Grenzer, 'Der russische Adel. Interessenvertretung und politische Artikulation in den 'Zemstva' des späten Zarenreiches', *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 42/5 (1994) 399-414.

Hansjoachim Henning, *Die unentschiedene Konkurrenz: Beobachtungen zum sozialen Verhalten des norddeutschen Adels in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts*, Mainz/Stuttgart: Akademie der Wissenschaften und der Literatur/Steiner, 1994.

- Harald von Kalm, *Das preussische Heroldsamt, (1855-1920): Adelsbehörde und Adelsrecht in der preussischen Verfassungsentwicklung*, Berlijn: Duncker & Humblot, 1994.
- Harald von Kalm, 'Adel und Duell im Wilhelminismus', *Archiv für Kulturgeschichte* 76/2 (1994) 389-414.
- Robert Martin Mizia, *Der Rechtsbegriff der Autonomie und die Begründung des Privatfürstenrechts in der deutschen Rechtswissenschaft des 19. Jahrhunderts*, Frankfurt am Main: Lang, 1994.
- Hajo Schumacher, 'Böhmens Rückeroberung durch den Adel', *Der Spiegel* 48/35 (1994) 140-149.
- J.M. Tupinier, *Mémoires du baron Jean-Marguerite Tupinier, directeur des Ports et Arsenaux (1779-1850)*, Parijs: Desjonquères, 1994.
- J.-M. Wiscart, *La noblesse de la Somme au dix-neuvième siècle*, Amiens: Encrage, 1994.
- V. MONARCHIE**
- David L. D'Avray, *Death and the prince. Memorial preaching before 1350*, Oxford: Clarendon Press, 1994.
- Antoine de Baecque, 'From royal dignity to republican austerity: the ritual for the reception of Louis XVI in the French National Assembly (1789-1792)', *Journal of Modern History* 66 (1994) 671-696.
- Frederic J. Baumgartner, *Louis XII*, New York: St. Martin's, 1994.
- Bryan Bevan, *Henry IV*, New York: St. Martin's, 1994.
- T.C.W. Blanning, *Joseph II*, Londen/New York: Longman, 1994.
- Fernando J. Bouza-Álvarez, 'Monarchie en lettres d'imprimerie. Typographie et propagande au temps de Philippe II', *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 41 (1994) 206-220.
- Gary B. Blumenshine, 'Popular piety and the Valois dynasty: the St. Anne Window at Evreux and Louis XI', *Majestas* 2 (1994) 17-39.
- Jean-François Chiappe, *La France et le roi: de la Restauration à nos jours, 1814-1994*, Parijs: Perrin, 1994.
- James Doelman, "'A king of thine own heart". The English reception of king James VI and I's Basilikon Doron', *The Seventeenth Century* 9 (1994) 1-9.
- Susan Dunn, *The deaths of Louis XVI: regicide and the French political imagination*, Princeton: Princeton U.P., 1994.
- Ouzi Elyada, 'La représentation populaire de l'image royale avant Varennes', *Annales Historiques de la Révolution Française* 66/3 (1994) 527-546.
- Jörg-Peter Findeisen, 'Karl XII. von Schweden – gekrönter Soldat oder genialer Feldherr? Zum Bild Karl XII. in der deutschen Historiographie', *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 42 (1994) 983-998.
- John Gillingham, *Richard Coeur de Lion: kingship, chivalry and war in the twelfth century*, Londen, Hambledon Press, 1994.
- C. Given-Wilson, 'Richard II, Edward II, and the Lancastrian inheritance', *English Historical Review* 109 (1994) 553-571.
- Lisa Jane Graham, *If the King only knew: popular politics and absolutism in the reign of Louis XV, 1744-1774*, dissertatie Johns Hopkins University, 1994.
- Stephen Hasseler, *The end of the house of Windsor: birth of a British Republic*, New York: I.B. Tauris, 1994.
- Peter C. Hartmann ed., *Französische Könige und Kaiser der Neuzeit von Ludwig XII. bis Napoleon III., 1498-1870*, München: C.H. Beck, 1994.
- Valentin Hossu-Longin, *Monarhia Româneasca*, Boekarest: Litera, 1994.
- Charles W. Ingrao, *The Habsburg monarchy 1618-1815*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994..
- Lynn Jones, 'The Church of the Holy Cross and the iconography of Kingship', *Gesta* 33/2 (1994) 104-117.
- Keizer Karel. *Wandtapijten en wapenrustingen uit de Spaanse koninklijke verzamelingen*, tentoonstellingscatalogus Koninklijke Museum voor Kunst en Geschiedenis te Brussel, Brussel: Gemeentekrediet/Snoeck-Ducaju, 1994.
- Edmund King ed., *The anarchy of King Stephen's reign*, Oxford: Clarendon Press, 1994.
- R.J. Knecht, *Renaissance warrior and patron: the reign of Francis I*, Cambridge/New York: Cambridge U.P. 1994.
- Carole Levin, *The heart and stomach of a king: Elizabeth I and the politics of sex and power*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 1994.
- Andrew Lossky, *Louis XIV and the French monarchy*, New Brunswick: Rutgers U.P., 1994.

- Albrecht P. Luttenberger, *Kaiser und Reich: Politische Führung und Friedenssicherung unter Ferdinand II. und Maximilian II.*, Mainz: Philipp von Zabern, 1994.
- Klaus Malettke, *Ludwig XIV. von Frankreich: Leben, Politik und Leistung*, Göttingen: Muster-Schmidt, 1994.
- Maria Martínez Martínez, 'La imagen del rey a través de la indumentaria: el ejemplo de Juan I de Castilla', *Bulletin Hispanique* 96/2 (1994) 277-287.
- Marilyn Morris, 'The impact of the French revolution on the debate about the British monarchy', *Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850* 23 (1994) 526-537.
- Derek Pearsall, 'Hoccleve's Regiment of Princes: the poetics of royal self-representation', *Speculum* 69/2 (1994) 386-410.
- Nadia Pollini, *La mort du prince: rituels funéraires de la maison de Savoie (1343-1451)*, Lausanne: Fondation Humbert II et Marie José de Savoie/Université de Lausanne, 1994.
- Anna Maria Rao, 'Republiques et monarchies a l'époque révolutionnaire: une diplomatie nouvelle?', *Annales Historiques de la Révolution Française* 296 (1994), 267-278.
- John C.G. Röhl, *The Kaiser and his court: Wilhelm II and the government of Germany*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994.
- Alexander R. Rumble, *The reign of Cnut: King of England, Denmark and Norway*, Londen: Leicester U.P., 1994.
- Donna L. Sadler, 'Courting Louis IX in the sculptural program of Villeneuve-l'Archeveque', *Majestas* 2 (1994) 3-15.
- Joachim Selzam, *Monarchistische Strömungen in der Bundesrepublik Deutschland 1945-1989*, Altdorf: Gräbner, 1994.
- Frantisek Smahel, 'Spectaculum et pompa funebris. Das Leichenzeremoniell bei der Bestattung Kaiser Karls IV.' in: *Zur politischen Präsentation und Allegorie im 14. und 15. Jahrhundert*, München: Oldenbourg, 1994.
- M.A. Stephenson and Clive Turner eds., *Australia, republic or monarchy? Legal and constitutional issues*, St. Lucia: University of Queensland Press, 1994.
- Ralph V. Turner, *King John*, Londen/New York: Longman, 1994.
- Gábor Tüskés, 'Les méditations d'un prince chrétien', *XVIIe Siècle* 46 (1994) 555-580.
[N.B.]: betreft de literaire activiteiten van Frans II Rákóczi (1676-1735), prins van Transsylvanië.
- Jan Velaers en Herman van Goethem, *Leopold III. De koning, het land, de oorlog*, Tiel: Lannoo, 1994.
- David A. Warner, 'Henry II at Magdeburg: kingship, ritual and the cult of saints', *Early Medieval Europe* 3 (1994) 135-166.
- Simon Williams, 'The three coronations of George IV', *Theatre History Studies* 14 (1994) 3-10.
- VI. HOF-CULTUUR**
- Ronald G. Asch, 'Protestantismus, höfische Repräsentation und Herrschaftskrise: die englische Hofkultur im frühen 17. Jahrhundert', *Majestas* 2 (1994) 41-73.
- M. Ashton, *The king's bedpost. Reformation and iconography in a Tudor group portrait*, Berkeley: University of California Press, 1994.
- Robert W. Berger, *A royal passion. Louis XIV as patron of architecture*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994.
- D.J. Buch, *Dance music from de Ballets de Cour 1575-1651. Historical commentary, source study, and transcriptions from the Philidor manuscripts*, New York: Pendragon, 1994.
- Stephen John Campbell, *Cosmè Tura: art and social identity in fifteenth century Ferrara*, dissertatie Johns Hopkins University, 1994.
- Carol Edington, *Court and culture in Renaissance Scotland: Sir David Lindsay of the Mount*, Amherst: University of Massachusetts Press, 1994.
- Claire Anne Fontijn, *Antonia Bembo: Les goûts réunis. Royal patronage and the role of the woman composer during the reign of Louis XIV*, dissertatie Duke University, Durham North Carolina, 1994.
- Christoph D. Frank, *The mechanics of triumph. Public ceremony and civic pageantry under Louis XIV*, dissertatie University of London, 1994.
- Doris Gerstl, 'Zeremoniell als höfische Ästhetik im Europa des 15. bis 18. Jahrhunderts. Interdisziplinäres Symposium des Graduiertenkollegs "Kunst im Kontext" an den Philipps-Universität Marburg, 31. März-3. April 1993', *Kunstchronik* 47 (1994) 1-5.

- Federico II Gonzaga, *Federico Gonzaga alla corte di Francesco I di Francia*, Parijs: Champion, 1994.
- Rebecca Harris-Warwick en Carol G. Marsh, *Musical theatre at the court of Louis XIV: "Le Mariage de la Grosse Canthos"*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994.
- Vaughan Hart, *Art and magic in the court of the Stuarts*, Londen: Routledge, 1994.
- Wilmer Hunt McCorquodale, *The court of Louis XIII: The French court in an age of turmoil, 1610-1643*, dissertatie University of Texas, 1994.
- Reinhard Lauer en Hans Georg Majer eds., *Höfische Kultur in Südosteuropa: Bericht der Kolloquien der Südosteuropa-Kommission 1988 bis 1990*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1994.
- Gregory Lubkin, *A Renaissance court: Milan under Galeazzo Maria Sforza*, Berkeley: University of California Press, 1994.
- Rosemarie Mulcahy, *The decoration of the royal basilica of El Escorial*, Cambridge/New York: Cambridge U.P., 1994.
- Louis de Rouvroy de Saint-Simon, *Louis XIV et sa cour*, Daniel Dessert ed., Parijs: Complexe/PUF, 1994.
- Frantisek Smahel, 'Das zerbrochene Szepter des böhmischen Königs. Ein ikonographische Marginalie zu den Beziehungen des hussitischen Böhmens zum Reich', *Zur politischen Präsentation und Allegorie im 14. und 15. Jahrhundert*, München: Oldenbourg, 1994, 39-75.
- Graeme P. Small, *The chronicle and career of Georges Chastellain (c. 1415-1475): a study in the political and historical culture of the court of Burgundy*, dissertatie University of Edinburgh, 1994.
- Pamela H. Smith, 'Alchemy as a language of mediation at the Habsburg court', *Isis* 85/1 (1994) 1-25.
- Anne-Elisabeth Spica, 'Les rêveries du promeneur enchanté. Symbole, allégorie et merveilleux dans le premier Versailles de Louis XIV (1664-1683)', *XVIIe Siècle* 46 (1994) 437-460.
- W.R. Streitberger, *Court revels, 1485-1559*, Toronto: University of Toronto Press, 1994.
- Susan B. Taylor-Leduc, 'Louis XVI's public gardens: the replantation of Versailles in the eighteenth century', *Journal of Garden History* 14 (1994) 67-91.
- Greg Walker, 'Rewriting the court: politics, culture, and selfhood in early modern England', *Journal of British Studies* 33/1 (1994) 104-110.

VII. GENEALOGIE EN HERALDIËK

- Bernard Andenmatten, Agostino Paravicini Bagliani en Annick Vadon eds., *Héraldique et emblématique de la Maison de Savoie (XIe-XVIe siècle)*, Lausanne: Fondation Humbert II et Marie José de Savoie/Université de Lausanne, 1994.
- Oscar Coomans de Branchène, *État présent de la noblesse Belge. Annuaire de 1994*, 2 dln., Brussel, État Présent, 1994.
[NB]: betreft families Mees-Mor.
- Genealogisches Handbuch des in Bayern immatrikulierten Adels* 20. Neustadt an der Aisch: Degener & Co, 1994.
- Friedrich Hausmann, 'Die Grafen zu Ortenburg und ihre Vorfahren im Mannesstamm, die Spanheimer in Kärnten, Sachsen und Bayern, sowie deren Nebenlinien. Ein genealogischer Überblick', *Ostbairische Grenzmarken* 36 (1994) 9-62.
- Walter von Hueck, *Genealogisches Handbuch des Adels* 106. Adelige Häuser A Band XXIII, Limburg an der Lahn, C.A. Starke Verlag, 1994.
- Walter von Hueck, *Genealogisches Handbuch des Adels* 107. Freiherrliche Häuser Band XVII, Limburg an der Lahn, C.A. Starke Verlag, 1994.
- K.S.B. Keats-Rohan, 'Two studies in north French prosopography', *Journal of Medieval History* 20 (1994) 3-37.
- J.H. Pinches, *European nobility and heraldry. A comparative study of the titles of nobility and their exterior ornaments for each country, with historical notes*, Ramsbury: Heraldry Today, 1994.
- Raphaël de Smedt ed., *Les chevaliers de l'Ordre de la Toison d'or au XVe siècle. Notes bio-bibliographiques*, Frankfurt am Main: Peter Lang, 1994.

BERICHTEN

LANDDAG

Zaterdag 28 september a.s. wordt de derde landdag van de Werkgroep Adelsgeschiedenis gehouden in de Senaatszaal van het Academieggebouw van de Universiteit Utrecht. De dag begint om 9.45 uur. Het thema is 'Adel in de late middeleeuwen en de zestiende eeuw'. U kunt zich voor deelname opgeven door het bijgesloten inschrijvingsformulier in te vullen en op te sturen.

Samenvatting van de lezingen

dr. H.M. Brokken

De Hollandse adel in de veertiende eeuw, in het bijzonder het geslacht Van Wassenauer

De Van Wassenauers hebben gedurende zeer lange tijd een eminente rol in de Nederlandse geschiedenis gespeeld. In het jaar 2000 zal de 800-jarige presentie van het geslacht in de bronnen worden herdacht.

Aan de hand van de lotgevallen van het geslacht Van Wassenauer in de veertiende eeuw zullen in deze lezing een aantal wezenlijke aspecten van de Hollandse adel worden belicht.

drs. B. van der Kaaij

Muziek aan het hof van Jan van Blois (1342-1381)

Jan van Blois, heer van Gouda en Schoonhoven en graaf van Blois, heeft zich in de geschiedenisboeken geen plaats weten te verwerven. Door bronnenonderzoek ontstaat echter het vermoeden dat hij wel degelijk interessant zou kunnen zijn voor (cultuur)historici. Zijn leenheer Albrecht van Beieren deelt hem regelmatig een diplomatieke rol toe, waardoor hij een functie speelde in de eerste periode van de Hoekse en Kabeljauwse twisten.

Na een historische uiteenzetting over Jan van Blois en het bronnenmateriaal, zal de lezing vooral gaan over het culturele (muzikale) leven aan het hof van Blois. Daarnaast zal aandacht worden besteed

aan de reizen van Jan van Blois. Daarbij komt de vraag aan de orde of het vele reizen nu wel of juist niet stimulerend is voor het culturele leven aan het hof. Daarbij zal een vergelijking gemaakt worden met de situatie aan het hof van Holland. Zo zal moeten blijken of Jan van Blois een meer belichte plaats verdient in de Nederlandse (cultuur)geschiedenis.

dr. Antheun Janse

Hollandse adel en Bourgondische hertogen

In de adelspolitiek van de Bourgondische hertogen speelt de Hollandse adel een wel zeer marginale rol. Er bevonden zich nauwelijks edelen aan het Bourgondische hof, in de Orde van het Gulden Vlies waren zij bijna geheel afwezig en ook in de militaire organisatie vielen zij niet op. We kunnen ons afvragen waarom dat zo was, maar even belangrijk is de vraag welke consequenties dit had voor de positie van de adel in Holland. In hoeverre had het ontbreken van bijzondere begunstiging door de Bourgondiërs gevolgen voor de macht, de rijkdom en het prestige van de Hollandse adel in vergelijking met die in de meer 'bourgondische' Zuidelijke Nederlanden?

prof. dr. H. de Schepper

De adel en de moderne staatsvorming in de Nederlanden

Het succes van de staatsvorming onder de Bourgondisch-Habsburgse vorsten is nauw verbonden met bureaucratisering. De steeds meer gecompliceerde rechtspraak en regelgeving vereisen een geprofessionaliseerd corps van moderne ambtenaren en beroepsjuristen die zich beperken tot het verrichten van de steeds technischer taken in een geest gehoorzaamheid en respect. De oude feodale adel, die blijft denken in termen van *pares* (gelijken), zet zich zodoende geleidelijk buiten spel. Steeds meer beknotten de Bourgondisch-Habsburgse vorsten de adellijke invloed door sleutelposities te verlenen aan personen, die afkomstig zijn uit het patriciaat en de stedelijke burgerij. Hun invloed doet zich steeds sterker gelden, ten nadele van de andere standen, met name de geestelijk-

heid, militaire adel en grootgrondbezitters. Na de Opstand komt de adel van het militair-feodale type in de regering van de Zuidelijke Nederlanden versterkt uit de rebellie. Edelen hadden een beslissende bijdrage geleverd aan de afscheiding van de Waalse provincies. Na verloop van tijd wordt het eliminatieproces van het traditionele adellijke type, dat in de vijftiende eeuw was begonnen, hervat en omstreeks 1650 is het voltooid ten voordele van het nieuwe professioneel-ambtelijke type. De aflossing van de oude geboorteadel door recente dienst- of briefadel laat het de regeringsinstellingen toe, uiterlijk althans, hun adellijk-aristocratisch karakter te bewaren. Slechts een paar hoogadellijke families van feodale origine overleven, doch zonder politieke invloed.

De staatsorde van de Republiek weerspiegelt niet alleen een ver doorgedreven provincialisme, maar ook een politiek overwicht van voornamelijk de handelssteden en derhalve van de burgerij, althans in de Hollandse en Zeeuwse staten. De hoge adel had zich vroeg of laat met de koning verzoend en zichzelf in de Opstand politiek uitgeschakeld. In de landgewesten hebben edelen en eigenerfden een grotere invloed op de politiek dan in de zeegewesten. In Holland gaat de adel er in aantal op achteruit, om uiteindelijk tussen 1650 en 1730 snel ineen te schrompelen. De edelen worden niet aangevuld door briefadel, zoals dat in 'het andere Nederland' wél het geval is.

drs. J.P. van Hooydonk

Het hof van graaf Hendrik III van Nassau-Breda (1500-1540)

Onder de hoge adel in de Nederlanden namen sinds 1404 de Nassaus van Breda een steeds belangrijker plaats in. Vooral de graven Engelbrecht II en Hendrik III behoorden tot de top onder de Habsburgers. Breda en het Nassauhof te Brussel deden in luxe uitstraling niet veel onder voor het keizerlijk hof in Brussel of het landvoogdesselijk hof in Mechelen.

De uitstraling van de Nassaus bereikte een hoogtepunt onder graaf Hendrik III. Hij introduceerde in zijn residentie de vroege

renaissance. Vanuit zijn patriarchaal absolutisme veranderde hij zijn residentie Breda ingrijpend. In deze lezing zal nader worden ingegaan op de graaf, zijn hof en zijn invloed op Breda.

dr. R.A. Rasch

De muzikale belangstelling van Philips van Marnix van Sint Aldegonde

De catalogus van de veiling van Marnix' bibliotheek na zijn dood (1599) bevat een speciale rubriek met muzikale titels. Onder deze titels vinden we twee door Marnix zelf geschreven handschriften, één met liederen voor zang en luit, een ander met psalmen voor zang en luit. In zijn boekje *De institutione principum ac nobilium puerorum libellus utilissimus* adviseert hij onderwijs in het spel op luit en viola da gamba voor een jongeman van stand. Deze zaken en nog andere maken het een interessante onderneming de biografie van Marnix door te lichten om iets te weten te komen over de muziek in de omgeving waar hij opgroeide en verder verbleef en over zijn eigen muzikale capaciteiten.

AUTEURS

R.H. ALMA studeerde geschiedenis en wiskunde aan de Rijksuniversiteit Groningen en is momenteel verbonden aan het Rijksarchief in Drenthe. Hij bereidt een proefschrift voor over het Groninger patriciaat en de Ommelander adel in de late middeleeuwen.

JEROEN DUINDAM is verbonden aan de vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Utrecht. Hij publiceerde vorig jaar *Myths of power. Norbert Elias and the early modern court* (Amsterdam 1995). Thans maakt hij deel uit van de internationale stuurgroep die bij de European Science Foundation een aanvraag over onderzoek rond het vroeg-moderne hof indiende.

R.R.A. VAN GRUTING is neerlandicus en uitgever. Hij publiceert op het gebied van de regionale geschiedenis van Gelderland en bereidt een proefschrift voor aan de KU Nijmegen over graaf Hendrik van den Bergh.

W.H. LENSELINK studeerde geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Hij is als coördinator van de deeltijd-opleiding geschiedenis en hogeschooldocent middeleeuwse geschiedenis verbonden aan de Hogeschool van Utrecht. Hij publiceerde onder andere over het burggraafschap van Zeeland, de heren van der Merwede en over de Remonstranten in Amersfoort.

H.C. TEITLER is verbonden aan de vakgroep geschiedenis (afdeling oude geschiedenis en antieke cultuur) van de Universiteit Utrecht. Zijn onderzoek richt zich met name op het Romeinse keizerrijk.

H. WASSENAAR studeerde geschiedenis aan de Univeriteit Utrecht en werkt als assistent in opleiding aan een proefschrift over regenten in het zeventiende-eeuwse Arnhem.

JOHANNA MARIA VAN WINTER is emeritus hoogleraar middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Zij publiceert onder meer over ministerialiteit en ridderschap.